

İNTERAKTİV TƏLİM METODLARINI ZƏRURİ EDƏN ŞƏRTLƏR

Tərgül Bayramlı,
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
E-mail: thargulb@gmail.com

Rəyçilər: *ped.ü.elm., dok.prof. M.M. Əmirov,*
ped.ü.fəls.dok. D. Musayev

Açar sözlər: *interaktiv təlim, ənənəvi təlim, müəllim, şagird, metod, bacarıq*

Ключевые слова: *интерактивное обучение, традиционное одучение, учитель, ученик, метод, умение*

Key words: *interactive training, traditional training, teacher, student, method, skill*

Müasir təhsilin əsas strategiyası şagirdlərin özlərinin seçə biləcəyi təlimə və bu təlimi təcrübədə tətbiq edə bilməsinə, şagirdlərin müstəqil fəaliyyət göstərməsinə, özünü idarəetmə mühitlərinin təşkilinə yönəlmişdir. Təhsil sahəsində yeni təlim texnologiyalarının tətbiqi təlim prosesinin səmərəliliyini və keyfiyyətini yüksəldən əsas prinsipdir. Tədris prosesi nəticəyönlü proses olduğundan, məqsədi əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş, şagirdə istiqamətlənmiş təlim həyata keçirilir.

Təlim üsullarını şərti olaraq 3 qrupa bölmək olar: passiv üsullar, aktiv üsullar və interaktiv üsullar (4, 2).

İnteraktiv metod (Interactive “İnter” – arasında, “akt”-akt-hərəkət, söz) - söhbət rejimi və ya ünsiyyət deməkdir.

İnteraktiv təlimin əsasında interaksionizm (“interaction”) nəzəriyyəsi durur. İnteraksionizm müasir Qərb sosial psixologiyasında geniş yayılmış təlimlərdən biridir. İnteraksionizm şəxsiyyətlərarası münasibətlərin meydana gəlməsi, mahiyyəti və inkişafının izahını insanların bir-birinə qarşılıqlı təsirində görür. İnteraksionizmin əsasını Con Mid qoymuşdur. O, cəmiyyətin inkişafı ilə sosial fərdin (sosial “mən”) inkişafını vəhdətdə götürərək belə hesab edirdi ki, “Mən”in meydana gəlməsi tamamilə sosialdır. Onun əsas səciyyəsi isə özünümüşahidə obyektinə olmaq, özünürefleksiyaya və özünü nəzarət qabiliyyətidir. İnteraksionizm nəzəri-metodoloji cərəyan kimi XX əsrin ikinci yarısında daha da inkişaf etmişdir (2, 5).

İnteraktiv metod bilik fəaliyyətini təşkil etmək üçün xüsusi bir formadır. Burada dəqiq və proqnozlaşdırılan məqsədlər nəzərdə tutulur. Bu metodun məqsədi bilik və bacarıqları təmin

etmək, eləcə də təlim bitdikdən sonra yarana biləcək problemlərin həllinə kömək etməkdən ibarətdir. Bu təlim metodu dialoq, əməkdaşlıq fəaliyyətinə əsaslanır. Burada müəllimlə şagirdlər, həm də şagirdlər öz aralarında söhbət və dialoq rejimində fəaliyyət göstərirlər.

Fəal/interaktiv təlim nəyə əsaslanır?

- 1) təfəkkürün inkişafına;
- 2) biliklərin yaradıcı tətbiqinə;
- 3) problemləli şəraitin yaradılmasına;
- 4) təfəkkürün müstəqillik və sərbəstliyinə;
- 5) əməkdaşlığa;
- 6) şagirdlərin fəal dərk etmə mövqeyinə;
- 7) biliklərin müstəqil əldə edilməsi üçün

şəraitin yaradılmasına;

Şagirdə hörmətlə yanaşmaq, ona etibar etmək, onun cavablarını yaxşı və ya pis qiymətləndirməkdən imtina etmək onda həm özünə inam, həm də müəllimə hörmət və etibar hissini daha da artırır (1, 372-373).

İnteraktiv təlim metodunda müəllimin rolu məsləhət vermək, prosesi tənzimləmək və onun ümumi təşkil etmək və s. ibarətdir. Müəllim əvvəlcədən tapşırıqları və müzakirə suallarını hazırlayır. Müəyyən bir mövzunun öyrənilməsi üçün təlimin ən effektiv və müvafiq formaları seçilir, bu isə şagirdlərin daha yaxşı başa düşməsinə kömək edir. Bunun üçün müəllim müxtəlif interaktiv formalardan istifadə edir. İnteraktiv tədris metodları ardıcıl stimullaşdırma üçün istifadə olunan şagirdlərin birləşməsi üçün effektiv bir vasitədir (4, 3).

İnteraktiv təlim metodunun çoxsaylı təsnifatı vardır. İnteraktiv təlim metodlarının təsnifatları aşağıdakılardır: *beyin həmləsi, müzakirələr, rollu oyunlar, prezentasiyalar, tədqiqatın*

aparılması, məntiqi təfəkkür proseslərinin inkişafına yönəldilmiş metodlar, tənqidi təfəkkür proseslərinin inkişafına yönəldilmiş metodlar, yaradıcılığa yönəldilmiş metodlar, təşkilati metodlar, qruplara bölünmə, fəallaşdırma və s. aiddir (3, 54-55).

İnteraktiv üsullarla dərslər keçən zaman nəinki müəllim, həm də şagird təlim prosesinin fəal iştirakçısı olur. Müəllim dərslər keçən zaman müxtəlif üsullardan istifadə edir və şagirdləri problemi həll etməyə cəlb edir. İnteraktiv təlim prosesində həm müəllimlər, həm də şagirdlər hər bir məsələyə müxtəlif müstəvidə baxmağı bacarırlar və bu onların idrakı düşüncə formasını təkmilləşdirməyə kömək edir.

Fəal/interaktiv təlim metodları ilə tədris olunan dərslər üç mərhələdə keçirilir. Birinci-düşünməyə yönəlmə (burada problem situasiya yaradılır və şagirdlər fəal iştirak edirlər), ikinci-dərketmə (əsas vəzifəsi şagirdlərin fəallığı və fənnə olan marağının artması, məntiqi əlaqənin qurulması), üçüncü-düşünmə (refleksiya) mərhələsidir (5, 1).

İnteraktiv dərslər sadə bir prinsip əsasında hazırlanır: şagirdlər tədqiqat materialını tez-tez təcrübədə tətbiq etmədən onun dərinliklərin dərək edə bilmirlər.

İnteraktiv təlim metodları ilə keçirilən dərslər ənənəvi dərslərdən tamamilə fərqlənir. Bu fərqlər aşağıdakılardır:

1. Fəal dərslərin quruluşu tədqiqat prosesinin mərhələlərini xatırladır (mərkəzi təlim prosesi-tədqiqatdır), ənənəvi dərslər illüstrativ-izahedici xarakter daşıyır (mərkəzi təlim prosesi-mühazirədir).

2. Əgər ənənəvi dərslərdə yeni məlumatlar dərslərin əvvəlində müəllim tərəfindən şagirdə çatdırılırsa, fəal dərslərdə bu məlumatlar dərslərin axırında şagirdin öz vasitəsilə (tədqiqat nəticəsində) əldə edilir.

3. Hər iki dərslərdə tətbiq etmə mərhələsi axırda olur, lakin fəal dərslərdə bu mərhələ daha yaradıcı xarakter daşıyır.

4. Fəal dərslərin fərqli mərhələlərindən biri refleksiya mərhələsidir. Refleksiyanın nəticəsində şagird öz tədqiqat fəaliyyətinin əsas mərhələlərini dərək etmiş olur (3, 129).

Fəal/interaktiv təlim metodları ilə keçirilən dərslərdə şagirdlər:

- 1) mövzunu daha yaxşı mənimsəyirlər;
- 2) onlarda məntiqi təfəkkür inkişaf edir;
- 3) şagirdlərdə təşəbbüskarlıq inkişaf edir,

onlar çətin vəziyyətdən sürətlə çıxış yolu tapmağı öyrənirlər;

4) müəyyən bir məsələyə müxtəlif müstəvidən baxmağı öyrənirlər.

Fəal/interaktiv üsullarla keçirilən dərslərdə müəllim tez-tez şagirdlərlə birlikdə təlim prosesinin iştirakçısına çevrilir. Müxtəlif üsullar (söz assosiasiyaları, əqli hücum, rollu oyun, debatlar, diskussiyalar) vasitəsi ilə müəllim şagirdləri problemin həllinə cəlb edir. Elə də olur ki, problemin həlli müəllimin gözlədiyindən tam fərqli olur (1, 366).

İnteraktiv metod təlimin fəaliyyəti və ya oyunlarını həyata keçirməklə hər hansı bir sahədə bacarıq və biliklər inkişaf etdirməyi hədəfləyən bir tədris üsuludur. Bu metod müəllimə şagirdlərə çatışmayan məlumatları verməyə imkan verir, onlara peşəkar vəzifələrin yerinə yetirilməsində və müvafiq davranış bacarıqlarının formalaşdırmasına imkan verir. Bu təlimin üstün cəhəti ondan ibarətdir ki, burada bütün şagirdlər dərslər prosesində fəal iştirak edirlər. Bu metod ünsiyyətə və əməkdaşlığa, təşkilati və ya nəzarət funksiyalarının yerinə yetirilməsinə və s. əsaslanır.

Fəal/interaktiv təlimin əsas üstünlüyü-real idrak motivasiyasının (biliklərə yiyələnmək həvəsinin) yaranmasıdır. Bu da idrak fəaliyyətinin gedişində şagirdlərin təfəkküründə gerçək ziddiyyətlərin həlli imkanlarına əsaslanır. Real ziddiyyətlərdən yaranan emosiyalar əqli ehtiyatların səfərbərliyini təmin edir, idrak fəaliyyətini şövqləndirir, diqqəti uzun müddət cəmləməyə imkan yaradır. Bilgilər "hazır" şəkildə deyil, onların müstəqil surətdə kəşfi prosesində mənimsənilir, yəni mənimsəmə prosesi passiv deyil, fəal xarakter daşıyır (3, 39).

Qeyd etmək lazımdır ki, interaktiv təlimdə hər bir şagirdə fərdi yanaşılır. Şagirdlərin bilik və bacarıqlarının inkişafını yaxşı təşkil etmək üçün yüksək səviyyədə tədris üsullarında istifadə edilir. Burada şagirdlərin aktivliyi və təfəkkürünün inkişafı ön planda durur. Bu da təlimin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə gətirib çıxardır. Şagirdlərin özünə inamını artırır.

Nəticə olaraq bu qənaətə gəlirik ki, fəal/interaktiv təlim metodları ilə keçirilən dərslərdə

- bütün şagirdlər dərslər prosesində fəal iştirak edir;
- bütün şagirdlər dərslər prosesində iştirak etdiyinə görə dərslər maraqlı keçir;

İnteraktiv təlim metodlarını zəruri edən şərtlər

-şagirdlərdə motivasiya yaranır;
-şagirdlərin təfəkkürü inkişaf edir;
-şagirdlərin bilik, yaradıcılıq, təxəyyül, ünsiyyət bacarıqları formalaşır;
-yoldaşlarının fikirlərini dinləmək, onların düşüncələrinə hörmət etmək və kollektiv şəkildə işləmək üçün şərait yaradılır.

Problemnin aktuallığı. Müasir dövrdə təhsil sistemində interaktiv təlim metodları ilə keçirilən dərslər şagirdlərdə təfəkkür, yaradıcılıq, təxəyyül, ünsiyyət bacarıqları inkişaf edə bilər.

Problemnin elmi yeniliyi. İnteraktiv təlim metodları ilə keçirilən dərslərdə müəllim rolu geniş şəkildə qeyd edilmişdir. İnteraktiv təlimlə ənənəvi təlimin oxşar və fərqli cəhətləri xüsusi ilə qeyd edilmişdir. Bu təlimin üstünlükləri araşdırılmışdır.

Problemnin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə interaktiv təlimin nəzəri və praktiki obyektiv, sistemli-kompleks təhlil edilmiş və müasir dövrdə bu prosesə elmi münasibət aydınlaşdırılmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Əmirov M.M. Tam orta məktəbdə tarixin fəal interaktiv təlimi metodikası: Ali məktəblərin tarix fakültəsi tələbələri üçün dərs vəsaiti. Bakı, 2011.
2. Orta əsrlər tarixi Didaktik materiallar VII sinif üçün. Bakı: Nurlar, 2008.
3. Veysova Z. Fəal/interaktiv təlim: müəllimlər üçün vəsait. Bakı, 2007.
4. Активные и интерактивные методы обучения: Учебное пособие. Изд. Нижневартковского гос. ун-та. 2014.
5. İnteraktiv təlim üsulları.<http://www.biometod.net/interaktiv-t%C9%99limin-usullari/>.

Т. Байрамлы

СУЩНОСТЬ МЕТОДОВ ИНТЕРАКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ

РЕЗЮМЕ

В статье представлены сущность, цель, методы и результаты методов интерактивного обучения. Показывается качество развития мышления и понимания учеников на таких уроках. Также подчеркивается способность этого метода в формировании навыков у учителей и учащихся. В статье автором были рассмотрены похожие и отличительные особенности традиционного и интерактивного обучения.

T. BAYRAMLI

THE ESSENCES OF INTERACTIVE TRAINING METHODS

SUMMARY

In the paper are presented the essences, causes, methods and results of interactive training methods. It is given the quality of growth of thinking and understanding among students of such lessons. Also marked the ability of this method in formation of skills among teachers and students. As well is looked at similar and different features of traditional and interactive training.

Redaksiyaya daxil olub: 29.11.2017